

Kameleoner i strid og fred

Om private sikkerhets- og militære selskap

AV ÅSE GILJE ØSTENSEN

Private sikkerhets og militære selskap er stadig oftere til stede i områder preget av væpnet konflikt eller fersk fred. Militære organisasjoner bruker denne typen selskap til en rekke oppgaver ment å fristille soldater for kjerneoppgaver. Samtidig har bransjen i økende grad blitt en naturlig del av «risikostyringen» til mange private bedrifter og organisasjoner. For en del humanitære aktører har de private sikkerhetsaktørene blitt et middel for å stå i operasjonsområdet til tross for høy risiko. I disse dager diskuteres det for eksempel ikke *hvorvidt* FN-organisasjoner skal bruke bevæpnede private sikkerhets og militære selskap, men *hvordan* denne bruken best bør organiseres og håndteres. Til tross for at bransjen har utvidet sin kundegruppe og i økende grad er blitt «allemannseie», er dette en kontroversiell bransje.¹ Dette skyldes delvis karakteristika ved bransjen selv, men også mer prinsipielle forbehold. Mens mange mener utsetting av sikkerhet er en naturlig markedslogisk utvikling, vil andre hevde at å tilby sikkerhet er en av statens kjerneoppgaver og at private bør involveres i dette i minst mulig grad, spesielt hva gjelder tvangsmakt. Debatten rundt hva private sikkerhetselskaper bør utføre, er likevel ikke kommet langt internasjonalt, den hindres blant annet av grunnleggende uenighet rundt hvordan disse selskapene bør defineres, altså hva disse selskapene er og nøyaktig hva de gjør. Denne artikkelen drøfter først noen ulike og utbredte måter å forstå denne bransjen på og ulike fallgruver som følger med hvert av disse perspektivene, siden tar artikkelen for seg noen mer praktiske konsekvenser av bruken av disse selskaper kan ha i felt.

¹ Dette ble illustrert i 2008 da Forsvarssjef Sverre Diesen umiddelbart etter å ha blitt gjort kjent med at Forsvaret hadde kontrakter med selskapet Ronin Consulting om opplæring i styrkebeskyttelse, terminerte alle kontrakter. I følge daglig leder i Ronin, Kenneth Nielsen, hadde selskapet drevet opplæring i beskyttelse av eget nøkkelpersonell og støtte til andre siden Norge begynte å sende soldater til Afghanistan (se for eksempel VG nett fra 31.08. 2008, <http://www.vg.no/nyheter/innenriks/forsvaret/kjente-ikke-til-samarbeid-med-private-sikkerhetsselskaper/a/506912/>).

Privat (u)sikkerhet på frammarsj

Siden starten på 2000-tallet har det vært en massiv økning i antall selskaper som tilbyr sikkerhetstjenester eller tjenester som tradisjonelt tilhører det statlige militære domenet. I tillegg til den kvantitative økningen i bransjen har det også funnet sted en kvalitativ utvikling som ikke bare utvider tjenestetilbudet inn mot det militære, men også ovenfor sivile kunder som opplever at de løper noen form for risiko. Kundesegmentet til bransjen spenner nå over militære organisasjoner, diplomati, kommersielle selskap, ikke statlige organisasjoner (såkalte NGOs), FN-organisasjoner, enkeltpersoner og så videre. I land som Irak og Afghanistan har denne bransjen i særlig grad funnet et marked og her opererer de i stor grad på en integrert måte med statlige militære organisasjoner i krig. Mens mange anser denne typen utsetting som et mer eller mindre sær-amerikansk fenomen, er det i økende grad praksis også i mange europeiske land (se Leander 2013). I Afghanistan for eksempel har alle utenlandske ambassader trolig vært beskyttet av private sikkerhetsforetak, inkludert den norske. Dette har stort sett blitt gjort ut fra en vurdering basert på praktiske forhold, og mindre ut fra juridiske eller etiske hensyn. I Norge er det for eksempel ulovlig i henhold til vaktvirksomhetsloven å etablere firma som selger væpnede tjenester hjemme eller ute, men myndighetene benytter seg altså likevel av denne typen tjenester kjøpt fra utenlandske selskap. I Afghanistan har norske myndigheter benyttet seg av blant andre velkjente Saladin Security og det noe mindre kjente Page Protective Security for å beskytte ambassadens indre perimeter, samt ambassadens ansatte i deres daglige virke.²

Til tross for at den private sikkerhetsbransjen stadig blir mer utbredt, så utgjør den imidlertid en industri det kan være vanskelig å få grepet på. Bransjen består av en mengde uensartede selskap som raskt kan endre tjenestetilbud eller geografisk tilknytning dersom det skulle vise seg fordelaktig. Mange er også farget av militærkultur eller politiske forhold og normer i det landet det har tilhørighet, da kjernepersonell gjerne vil være rekruttert fra det aktuelle landets militære organisasjoner eller politistyrker. For eksempel var det tidligere gjerne forskjell mellom den britiske delen av bransjen og den amerikanske, hvor sistnevnte hadde tradisjon for å holde en noe høyere profil både hva gjaldt hvordan selskapene valgte å fremstille seg selv, hvilke tjenester som ble tilbudt og tilnærmingen til oppdraget, dette til tross for at man i realiteten drev innenfor et

² I henhold til norsk lov skilles det mellom hvorvidt det er lov å etablere et selskap som selger væpnede tjenester til sjøs og på land. Det første er lov i henhold til skipssikkerhetsloven og våpenloven, mens det siste altså er lovstridig i henhold til vaktvirksomhetsloven. Dette noe besynderlige skillet kom som et resultat av at man i 2011 åpnet for bruk av væpnede vakter om bord i skip i piratutsatte farvann, i praksis i Aden-bukten og det Indiske hav, samt i Guinea-bukten.

nokså likt segment. Mens forskjellene mellom britiske og amerikanske selskap i dag er mindre, vil man fortsatt se slike «kulturforskjeller» i markedet. Det finnes også store variasjoner med hensyn til selskapenes seriøsitet, mens noen kun består av en nettside, en postboks, få eller ingen fast ansatte, så er andre store, velorganiserte og profesjonelle organisasjoner. Etter den første fremveksten av nye selskap etter Irak-invasjonen i 2003 var landskapet særlig uoversiktlig og selskaper oppstod og forsvant omtrent over natten.³ I dag har over syv hundre selskaper signert «the International Code of Conduct», en frivillig, sveitsisk-initiert reguleringsmekanisme, mens sikkerhetssammenslutningen for den maritime industrien (SAMI) teller rundt 180 medlemsselskaper per 2014.⁴

I denne artikkelen forstås private sikkerhets og militære selskap (PSMSer) som kommersielle selskap som opererer globalt og som tilbyr militære og sikkerhetsmessige tjenester på land og til sjøs. Tjenestetilbudet inkluderer ofte (men er ikke begrenset til) personlig beskyttelse, beskyttelse av installasjoner eller eiendom, militær trening, sikkerhetsrådgivning, teknisk støtte og vedlikehold av militært utstyr, fremskaffelse av militært utstyr, mine- og eksplosivrydding, logistisk støtte for militære operasjoner og baser, samt innhenting og analyse av etterretning. Noen selskap spesialiserte seg på noen få av disse tjenestene, mens andre utgjør «one-stop-shops» for militære organisasjoner. Begrepet PSMS innbefatter altså et bredt spekter av tilbydere og mange av selskapene er vanskelige å putte i noen bestemt bås, også fordi en del gjerne også tilbyr tekniske eller logistiske tjenester av mer konvensjonell art og slik delvis overlapper med andre bransjer hva angår tjenestetilbud.

Noen ulike forståelser av private sikkerhets og militære selskaper

Mye spalteplass er brukt på å diskutere hvordan den private sikkerhets og militære bransjen bør forstås og behandles. Noe av årsaken til det er at selskapene lenge har hatt en ambivalent status i internasjonal politikk og i forhold til internasjonal lov. En lang rekke merkelapper er derfor i bruk på de selskapene som her blir kalt private sikkerhets og militære selskap (PSMSer). Det er også gjort flere forsøk på å skape et konseptuelt skille mellom sikkerhetselskap og militære selskap. Denne distinksjonen blir ofte gjort basert på hvorvidt selskapene selger tjenester som er ment å ha militær strategisk innvirkning eller hvorvidt de først og fremst bidrar med beskyttelsestjenester (Shearer 1998). Andre har for-

³ En rekke mindre foretak som ville tilby væpnet sikring oppstod da også i Norge. Disse ble imidlertid de facto ulovlige som et resultat av endringene i vaktvirksomhetsloven gjort i 2009.

⁴ For medlemslister, se henholdsvis http://www.icoc-psp.org/uploads/Signatory_Companies_-_September_2013_-_Composite_List-1.pdf og http://www.seasecurity.org/directory_categories/pmscs/.

søkt å etablere disse kategoriene basert på hvor nært slagmarken de opererer, det vil si hvor nært den skarpe enden av militære oppdrag de opererer (Singer 2003), eller hvor «aktivt» eller «passivt» selskapene opererer i krigssoner (Brooks 2000). Til tross for disse forsøkene så har man ikke lyktes med å skape konsensus med hensyn til hvordan konseptuelt «gjerde inn» de mange kommersielle selskapene som selger sikkerhetstjenester og militære støttetjenester, ei heller hvordan differensiere mellom ulike typer selskaper.

Mangelen på klare kategorier og definisjoner når det gjelder den private sikkerhetsindustrien har frustrert analytikere, akademikere, myndigheter, lovgivere, kunder og industrien selv da det ofte skaper praktisk så vel som konseptuell uklarhet. Problemet skriver seg til dels fra at det både empirisk og teoretisk er stadig mer komplisert å trekke en klar linje mellom den militære og den sikkerhetsmessige sfæren og mellom offensive og defensive handlinger og oppgaver. Utfordringene med å sette disse selskapene i bås bør derfor ses i sammenheng med tilbakevendelsen av et klassisk dilemma angående organiseringen av sikkerhetsapparatet i moderne stater. Ikke minst i Norge har debatten om grenseoppgangen mellom de sivile og de militære ansvarsområdene gjenoppstått i forbindelse med diskusjoner omkring hvordan samfunnsberedskapen best bør organiseres. Likeledes er moderne krigføringskonsept som NATOs integrerte operasjoner («integrated approach») for Afghanistan, en klar illustrasjon på at skillelinjen mellom den sivile og den militære rollefordelingen ikke er avgjort en gang for alle.

Valg av terminologi eller merkelapp er imidlertid også betinget av normative vurderinger. Skeptikere har ofte insistert på å ha med det militære elementet i benevnelsen av selskapene da man hevder at å utelukke den ville være en misvisende eufemisme. Bransjens støttespillere har på sin side ofte foretrukket betegnelsen «private sikkerhetsselskap», delvis for å distansere bransjen fra kontroversene og stigmaene knyttet til koplingen mellom det private og det militære, og spesielt til oppfattelsen av disse selskapene som leiesoldater i ny ham.

Leiesoldater eller ikke

En del medier refererer konsekvent til selskap som Hart Security, DynCorp, Triple Canopy og ikke minst tidligere Blackwater som leiesoldater. Oftest representerer dette en forenkling som samtidig selger aviser eller genererer klikk, men det er også et uttrykk for at mange anser at PSMSer tar oppdrag som likner for mye på de som bør være forbeholdt soldater, og slik være et uttrykk for normative formeninger. I følge Sarah Percy (2007) så har leiesoldattermen utviklet seg til et skjellsord som kan brukes på til å fordømme andre gruppers soldater eller

krigere på generell basis, og er dermed blitt en enkel måte å erklære noen stridende for illegitime. Problemet med PSMSer er at mens det i noen tilfeller blir spekulativt og misvisende å kalle operatørene for leiesoldater, så er grenseoppgangen i andre tilfeller flytende nok til at det blir svært vanskelig å skille mellom offensive og defensive oppgaver, mellom krigføring og sikring. Blackwater var for eksempel i 2004 hyret til å beskytte koalisjonsmyndighetens hovedkvarter i Najaf (Irak), da dette kom under angrep av en shia-milits på anslagsvis 200 mann. Blackwaters åtte operatører, samt to amerikanske MPer og en US marine, nedkjempet angrepet etter mange timers kamp mens amerikanske styrker var under angrep andre steder og dermed var forhindret fra å bistå. Blackwater's eget helikopter bistod også med etterforsyninger av ammunisjon og evakuering av en såret soldat. Et ukjent antall irakere ble drept i kampene. Det ligger i sakens natur at sikring i krigssoner ikke vil kunne sammenliknes med sikring i fredelige samfunn, men like fullt blir grenseoppgangen mellom krigføring og defensiv sikring ofte overskredet i krigsområder. Et av hovedproblemene med dette er som vi skal se at PMSCers formelle status ikke reflekterer denne utvidede rollen. Like fullt benekter amerikanske myndigheter at PMSCer er å regne som leiesoldater:

Accusations that U.S. government-contracted security guards, of whatever nationality, are mercenaries is [sic] inaccurate and demeaning to men and women who put their lives on the line to protect people and facilities every day...The security guards working for U.S. government contractors in Iraq and elsewhere protect clearly defined United States government areas, and their work is defensive in nature (sitert i Higgins 2007).

En annen årsake til at PSMSer fremdeles ofte blir stemplet som leiesoldater må sies å skrive seg fra deler av opphavet til denne industrien. Selskaper som Executive Outcomes og Sandline International var på 1990 og tidlig 2000-tallet på mange måter forløperne til den moderne PSMS-industrien. Disse selskapene leide ut avdelinger som beskjeftiget seg med kampoppdrag og som deltok i stridigheter på vegne av for eksempel regjeringen i Angola og i Sierra Leone og var følgelig det en kan kalle for leiesoldatfirma. Disse styrkene kjempet på konvensjonelt vis mot regjeringenes fiender mot betaling. På grunn av den klart offensive rollen de tok, og på grunn av sitt utspring i Sør-Afrikanske spesialstyrker fra Apartheid-æraen, opparbeidet de seg etter hvert et frynsete rykte, noe som har påvirket den mer moderne delen av bransjen helt fram til i dag.

En beslektet årsak til den vedvarende koplingen mellom EO og dagens selskaper er at mange av hovedaktørene i de gamle selskapene fortsatt er å finne i den nyere generasjonen av selskap. Tim Spicer som tidligere drev Sandline International, er i dag for eksempel direktør for britiske Aegis, et av selskapene som har hatt særdeles store kontrakter i Irak på vegne av amerikanske myndigheter. Likevel må en kunne si at den moderne delen av spesielt vestlig PSMS-

bransje har utviklet seg betydelig bort fra det konseptet som Executive Outcomes, Sandline og deres umiddelbare datter- og satellittselskaper gjenspeilte. Dette er imidlertid ikke alltid tydeliggjort i litteraturen, noe som bidrar til uklare bilder av hva PSMS egentlig er, hvilke oppdrag de tar, hvilke organisasjoner de har og ikke minst hvilke kapasiteter de (ikke) har. Flertallet av dagens PSMSer har ikke verken den nødvendige samtreningen eller organisasjonen som skal til for at en eventuelt kunne ta på seg større kompliserte oppdrag av militær art eller kampoppdrag som sådan (Spearin 2011).

Etter juridisk målestokk er leiesoldatbegrepet brukt på PSMSer ikke bare upresist, men nærmest ubrukelig. Genève-konvensjonens første tilleggsprotokoll av 1977 framsetter fem kriterier som alle må være oppfylt for at en juridisk skal kvalifisere som leiesoldat. Disse kriteriene er imidlertid nokså romslige og mange har hevdet at de ikke fungerer til å definere verken mer tradisjonell leiesoldatvirksomhet eller nyere varianter (Percy 2007). Blant annet stilles det krav til at motivasjonen for en leiesoldat er av finansiell art og ikke ideologisk eller patriotisk. Da mange private operatører er eks-soldater, vil man lett kunne hevde at motivasjonen også vil kunne være patriotisme på steder som Afghanistan eller i Irak. Om man forsøker å definere PSMSer som leiesoldater i kraft av Genève-konvensjonene har man også lett for å strande når det kommer til kriteriet «tilhørighet». Om man skal kvalifisere som leiesoldat er man ikke statsborger i en av statene som er part i konflikten, ei heller bor man i et av landene som er part i konflikten. Dette betyr at for selskaper som opererer i for eksempel Irak vil verken amerikanske eller irakiske ansatte kvalifisere som leiesoldater jmf Genève-konvensjonene.⁵ Leiesoldatbegrepet lider altså under mangel på presisjon og av historiske bagasje fra avkoloniseringskriger, noe som muligens bidrar til større begrepsforvirring enn nøyaktighet. Leiesoldatbegrepet fungerer altså best som en måte å ta avstand fra fenomenet på, men det bidrar ikke til nevneverdig større klarhet i hva fenomenet private sikkerhets og militære selskap er, og hvilken status de har i krigsscenarioer.

Å kategorisere PSMSer som leiesoldater medfører også problemer i forhold til den sårt tiltrengte offentlige debatten rundt denne typen selskap. Dersom man definerer bransjen som tradisjonelle leiesoldater, så begrenser man ofte diskusjonen til å omhandle et relativt smalt fenomen som ofte dreier seg om mangel på voldsmonopol og territoriell kontroll i svake stater. Når termen blir brukt om PSMSer på steder som Irak eller Afghanistan begrenses nedslagsfeltet til et hel-

⁵ De andre kravene i denne kumulative definisjonen er at man er spesielt rekruttert lokalt eller internasjonalt for å delta i en væpnet konflikt; man tar direkte del i stridighetene; man får høyere betalt av en av partene enn det deres regulære soldater med liknende rang får; man er ikke medlem av de stridende styrker til en av partene; man har ikke blitt sendt som offisiell utsending fra en stat som ikke er part i konflikten for å delta i konflikten (Genèvekonvensjonens artikkel 47, første tilleggsprotokoll, 1977).

ler smalt utvalg av kontroversielle selskaper eller episoder. Dette medfører gjerne at en trekker fram noen graverende eksempler på maktmisbruk eller voldelig opptreden som i seg selv er verdt oppmerksomhet, men som gjerne ikke er representative for det bredere problemet eller fenomenet en er ute etter å få belyst (Leander 2010). Dette kan igjen gi inntrykk av at problemet er et par svarte får, og at det gjelder å få rensket ut disse, i stedet for at fenomenet representerer en utbredt overdragelse av makt på flere plan. Ved å diskutere PSMSer kun som «leiesoldater» vil man dermed risikere å avkorte debatten da det ikke vil bidra til større klarhet i viktige aspekter ved bransjen og deres nettverk. En slik begrepsbruk vil ikke legge til rette for debatt omkring hva PSMSer er når de opptrer *utenfor* væpnede konflikter eller uten våpen. Det vil heller ikke føre til oppmerksomhet mot hvordan private sikkerhets og militære selskapers i økende grad brukes som sikkerhetsekspert og hvilke følger det får at kommersielle tilbydere skal definere sikkerhet/risiko, eller å gi råd om hvordan man best unngår å utsette seg eller sin organisasjon for fare.⁶ En slik konseptualisering vil i verste fall kunne underslå de mer dyptliggende og strukturelle aspektene ved kommersialisering av sikkerhet og av militære funksjoner, noe som har følger langt utover enkelte selskapers dårlige oppførsel.

Om leiesoldattermen ikke er den mest hensiktsmessige finnes det flere andre utbredte måter å forstå denne bransjen på. En av disse er som stedfortreder for stater.

Er PSMSer myndigheters forlengede arm?

En annen vanlig måte å forstå PSMSer på er som instrumenter noen myndigheter bruker til å få utført oppgaver de ikke selv vil, eller har kapasitet til å utføre. Man ser da gjerne for seg at stater opptrer som oppdragsgiver og at PSMSer er agenter for statlige interesser. Denne forståelsen avler problemstillinger som hvordan hindre at agenten handler i uoverensstemmelse med oppdragsgiver? Hvordan kontrollere at agenten gjør en god jobb som tjener oppdragsgiver i det lange løp? Hvordan kompensere for at agenten i bunn og grunn er motivert av penger og følgelig vil søke å gjøre jobben med færrest mulig ressurser, men til høyest mulig prislapp?

Denne måten å forstå PSMSer på er særlig utbredt hva gjelder amerikanske selskap som ofte innehar store offentlige kontrakter, for eksempel ArmorGroup, DynCorp eller MPRI. Et slik oppfatning styrkes gjerne av at det ofte eksisterer nære bånd mellom personer i myndighetsapparatet (gjerne tidligere militære el-

⁶ Dette vil medføre en maktoverdragelse, men ofte også medføre en «bukken-til-havresekken problematikk da den som definerer risiko også selger «løsningene»).

ler politikere) og eiersiden i PSMSer, og av at det i noen land er vanlig at staten innehar store eierandeler i disse selskapene, som for eksempel i Frankrike (Olsson 2013). Dersom man tar i betraktning at mellom 70 og 90 prosent av bransjens kontrakter er med private aktører (bedrifter, organisasjoner, personer) (Krahmann 2008, 397), blir det derimot klart at dette bildet kun passer på et fåtalls selskaper og at mesteparten av bransjen opererer mer distansert fra myndighetene enn det stedfortreder-benevnelsen impliserer. Det er i tillegg viktig å huske på at selv i de tilfeller der bransjen opptrer på oppdrag fra en stat vil den likevel ha en viss grad av uavhengighet i forhold til hvordan den forstår og utfører oppdraget. Man vil blant annet utvikle prosedyrer for hvordan de selv opptrer for best og billigst kunne oppfylle kontrakten (Leander 2004). En slik vinkling risikerer altså å *undervurdere* PSMSers selvstendige rolle i å formulere sikkerhets hensyn og i implementeringen av sikkerhetspolitikk generelt sett.

Kontraktører

I nordamerikansk kontekst er bruken av «kontraktører» særlig utbredt. Bruken av denne betegnelsen kan på sin side høres tilforlatelig og nøytral ut. Problemet med dette uttrykket er at det også innbefatter alt fra kokker og sjåførere til bygningsarbeidere og tolker og dermed favner for vidt. I denne betegnelsen ligger det ofte en forståelse av at PSMSer er en naturlig konsekvens av en markedslogikk der etterspørsel etter støttefunksjoner avføder et tilbud fra privat sektor. Selv om denne forståelsen ikke nødvendigvis er feil, representerer den en generalisering av fenomenet. PSMSer blir simpelthen en måte å få opp effektiviteten i statlig sektor ved at man setter ut enkelte oppgaver som kommersielle aktører kan utføre billigere og bedre. Slanking av militære organisasjoner tilsier at det i en slik sammenheng vil være gunstig å hyre inn personell til enkelte kontrakter for slik å unngå å ha stående personell som vil være uvirksomme deler av tiden. Konsekvensen av en ren markedsliberalistisk forståelse av PSMSer er at en vil kunne overse viktige aspekter ved de oppgavene de utfører. Medfører utsettingen kun endringer i implementeringen av oppdrag eller også oppdragets utforming og resultat? Hvordan håndteres deres evne til maktbruk? Et slikt perspektiv vil også kunne overse hvilken effekt denne typen selskap har på operasjonsmiljøet. For eksempel, hvordan påvirker den nære forbindelsen mellom sivile og militære aktører andre aktører i teateret? Bidrar de til krigens kaos («the fog of war»), og muligheten til å skille stridende fra ikke-stridende parter? I tillegg vil man med et slikt perspektiv kunne undertrykke diskusjoner av mer normativ karakter som for eksempel hvem bør i bunn og grunn utføre hvilke oppgaver i krig?

Fredens tjenere?

Kontroverser, tilfeller av graverende maktmisbruk, leiesoldatstempel og negativ pressedekning har bidratt til et noe frynsete omdømme for den private sikkerhets og militære bransjen. I et forsøk på å skape mer positive assosiasjoner har spesielt den amerikanske delen av sektoren til tider vært nokså kreativ i sin (om)definering av seg selv. Bransjeorganisasjonen «the International Stability Operations Industry Association», betegnet på begynnelsen av 2000-tallet sine medlemmer som «militære tilbydere». Ved midten av tiåret endret man dette til at selskapene var å betrakte som en del av «den internasjonale fredsoperasjonsindustrien». Siden har man moderert seg noe og tilhører nå det man kaller «stabiliseringsoperasjonsindustrien». På denne måten har altså bransjen selv bidratt til forvirringen rundt hva de er og hvordan vi bør forstå dem.

Mange selskap har også legitimert sin eksistens med at de bidrar til fred og sikkerhet. Riktignok utfører en god del PSMSer oppgaver som kan sies å sortere inn under fredsbygging, for eksempel minerydding, og opptrening av politi og militære styrker (sikkerhetssektorreform). Gjennom å tilby støtte og sikkerhetstjenester til hjelpeorganisasjoner muliggjør de også operasjoner i områder som eller ville være for farlige for sivile. Likevel vil en framstilling av PSMSer som fredsagenter ikke bare instinktivt virke urimelig på mange, men det bidrar ikke til begrepsklarhet da en sånn framstilling vil være beskrivende kun for en veldig liten andel av de oppgavene som PMSCer utfører.

Omskiftelige markedsaktører

Selv om noen selskaper i iveren etter å skape gode assosiasjoner og en god merkevare har tydd til forførende navn som *Pax Mondial* og *SOS International* så vil de fleste selskaper imidlertid være mer forsiktige med superlativene. Man vil gjerne heller benytte seg av språklige og billedlige framstillinger som toner ned virksomheten, demper medieinteressen, og sånt sett gjør det enda vanskeligere å få innsikt i hva disse selskapene egentlig utfører av tjenester. I dag vil også mange av de ledende selskapene være forsiktige med å sette seg selv i bås, og i den grad man definerer selskapet overhodet så sverger man ofte til generelle kategorier som «risikostyringsfirma» eller en holder seg til vage beskrivelser av hvilke tjenester selskapet faktisk tilbyr.

Dette siste kan være nyttig da mange selskaper er i stand til rask å tilpasse behovene for tjenester etter etterspørselen. Dette ble illustrert spesielt i 2008-2009 da man fikk en ny bølge av somalisk pirateri i Adenbukten og det Indiske hav. På dette tidspunktet var mange selskap som opererte i Irak og Afghanistan klar for nye marked ettersom prisene på deres tjenester hadde sunket og lønning-

ene til operatørene hadde falt. I tillegg mente noen at kostnadene ved å operere i Afghanistan og Irak var blitt for høye, det var ironisk nok rett og slett «for farlig» i forhold til fortjenesten, og man var følgelig på utkikk etter nye markeder (intervju 2010).⁷ Pirateribølgen kom dermed som bestilt for mange av selskapene som raskt kunne etablere et tilbud til redere som ønsket væpnede vaktlag om bord i sine skip. Fra å levere livvaktjenester og risikoanalyser i krigssoner, var jobben med å avfyre varselskudd mot truende småbåter betydelig mindre krevende.⁸ Samtidig kom stadig nye og uerfarne selskaper til, og den maritime delen av bransjen vokste meget raskt i denne perioden.

En av årsakene til at bransjen er såpass tilpassningsdyktig (og dermed omskiftelig) kan tilskrives måten de hyrer personell på. Mange selskaper ansetter kun operatører på kontraktbasis, altså gjerne bare for et par måneder eller opptil et eller to år av gangen. De hyrer gjerne individer ut fra registre av operatører alt etter hvilke nøkkelegenskaper den aktuelle kontrakten krever. På denne måten kan selskapene raskt endre sin kompetanse og tilpasse sine tilbud. Likeledes vil tjenesteytelsen slik kunne skreddersys de preferansene enkelte kunder måtte ha. Dersom kontrakten for eksempel går ut på at man skal tilby tjenester til en humanitær organisasjon vil oppdraget gjerne se noe annerledes ut enn om kontrakten skulle dreie seg om styrkebeskyttelse eller vakthold på militære installasjoner. Profil og uttrykk kan altså også justeres da selskapene er fleksible på hvilket personell de leier inn og hvilken framtoning de gis. FN har eksempelvis en tendens til å leie inn firma som belager seg på nepalesisk personell (såkalte Gurkha'er) noe som kan tenkes å reflektere en motvilje mot å assosieres for tett med britisk eller amerikansk utseende personell i land som Irak og Afghanistan.

Selv om en del av de større selskapene vil være mer konstante av natur, gjør omskifteligheten beskrevet ovenfor det vanskelig å kategorisere mange av selskapene i denne bransjen etter typer eller undergrupper. De mange selskapene som utgjør samlebetegnelsen private sikkerhets- og militære selskap er på sett og vis å regne som «moving targets», de lar seg vanskelig bås-settes og sorteres en gang for alle, men akkurat *dette* trekket er til gjengjeld essensielt for forståelsen av bransjen. En må rett og slett tilkjenne at bransjen er mangefasettert og omskiftelig for å forstå dens vesen. Dette trekket er ikke bare av teoretisk interesse, men blir som vi skal se også høyst betydningsfullt av praktiske årsaker. Hvordan man i praksis definerer PSMSer får direkte følger for det aktuelle oppdraget og operasjonsmiljøet, samt for muligheten til å holde de private aktørene ansvarlige

⁷ Intervju foretatt med representant for et amerikansk selskap, London May 2010.

⁸ Det har vist seg at i de aller fleste tilfeller er det å tydeliggjøre at skipet har væpnet vakthold nok til å avskrekke pirater fra å forsøke seg på bording. Det finnes så langt ingen kjente tilfeller av at skip som har brukt væpnede vakter har blitt kapret (Norges Rederiforbund 2011).

for sine handlinger. Jeg skal i det følgende diskutere noen utfordringer knyttet til hvert av disse to aspektene.

Noen utfordringer ved bruk av private sikkerhets og militære selskap

Private sikkerhets og militære selskaper kan være nyttige av flere årsaker. Det amerikanske utenriksdepartementet (Department of State) og det amerikanske forsvarsdepartementet (Department of Defense) belager seg på et stort forbruk av sikkerhets- og støttetjenester kjøpt fra denne industrien. Årsakene til dette oppgis blant annet å være antatte kostnadsbesparelser ved å ikke måtte ha stående kapasiteter, samt muligheten det gir for å raskt kunne mobilisere og demobilisere sikkerhetspersonell ved behov. Dette frigjør uniformert personell for kjerneoppgaver, dvs. for offensive kampoppgaver (se for eksempel Petersohn 2013: 470-71). I tillegg mener man at siden PSMSer også hyrer lokalt, vil man også dra nytte av den positive effekten av å bidra til sysselsetting. Dette vil også bidra til å bygge relasjoner og kontaktpunkter med lokalbefolkningen. Samlet sett vil det kunne bidra til at en får en sikkerhetsstyrke som har lokalkunnskap og en bedre forståelse for regionen og lokalmiljøet enn tilfellet ville vært om en hadde belagt seg på nasjonale styrker (Schwartz 2010 , 15).

Noen har også påpekt fordelene av at private operatører ikke går inn i offisielle tapstall. Dette kan medvirke til å begrense den såkalte «body bag-effekten», altså opinionens misnøye med militære operasjoner som krever mange soldaters liv. Likeledes kan PSMSer kanskje lettere «gå under radaren» og ikke tiltrekke seg offentlighetens øyne i lik stor grad som tilfellet ville vært med soldater. I USA satte man blant annet ut deler av CIAs såkalte «Killing Program» til Blackwater. Dette programmet hadde til hensikt å arrestere eller likvidere bestemte Al Qaeda-folk hvor enn i verden de måtte befinne seg. Dette initiativet foregikk fra 2001, med et kortere opphold i 2004, og fram til 2009 da Leon Panetta, påtroppende CIA-sjef, terminerte programmet og bestemte seg for å informere Kongressen som hittil ikke var underrettet (se Leander 2011). Selv om Blackwater bare tok del i programmet etter 2004, var de et hendig og diskret hjelpemiddel for å øke programmets kapasitet. I tillegg ble dette en måte å holde en kontroversiell praksis gående, men samtidig skjult for de folkevalgte. I følge en pensjonert etterretningsoffiser var bruken av Blackwater i alle fall delvis motivert ut fra at «outsourcing gave the agency more protection in case something went wrong» (AFP 2009). Det finnes altså en flere fordeler ved å bruke kommersielle selskaper til å avlaste politi eller militære styrker i felt. Dette til tross, bruken av PSMSer medfører som CIA-eksempelet viser, en rekke utfordringer av operasjonell, demokratisk, etisk og juridisk art.

Potensielle operasjonelle utfordringer

I mai 2010 anslo US Central Command (CENTCOM) sitt direktorat for oversikt over bevæpnede kontraktører (Armed Contractor Oversight Directorate, ACOD) at det var over 26 000 private sikkerhetsaktører til stede i Afghanistan, nitti prosent av disse jobbet på kontrakter med amerikanske myndigheter, eller på kontrakt med underleverandører til amerikanske myndigheter (Committee on Armed Services, US Senate 2010, 1). I tillegg til utstrakt bruk har også USA integrert private selskap svært tett inn i sitt militære apparat hjemme og i sine operasjoner i både Irak og Afghanistan. Mange av disse aktørene er til dels tungt bevæpnet og kjører i umerkede kjøretøyer og likner til forveksling soldater. Som et resultat har selskapene flere ganger blitt beskyldt for å ha bidratt til at operasjonsmiljøet i Afghanistan og Irak har vært svært uoversiktlig. Private aktører som jobber på en integrert måte med militære styrker, kan medføre uklarheter i forhold til autoritet da disse ikke er del av kommandostrukturen og til syvende og sist forholder seg til sin overordnede i selskapet. Fordi dette ofte ikke avklares formelt kan det medføre uformelle og tilfeldige ordninger for hvordan militære styrker samhandler med, og forholder seg til private sikkerhets og militære selskaper i felt. Improvisert samarbeid med ansatte i disse selskapene kan således skape utfordringer med hensyn til kommando og kontroll, oversikt over hvem som er hvem i operasjonsmiljøet og i verste fall tilfeller av «blue on blue» mellom militære styrker og private firma.⁹

I flernasjonale koalisjoner får et lands praksis med å leie inn PSMSer følger ikke bare for den aktuelle statens styrker, men også for andre styrker man samarbeider med. I praksis betyr det at norske styrker ofte forholder seg direkte til amerikanske PSMSer. Noen ganger er slikt samarbeid planlagt og forutsigbart, andre ganger er det mer tilfeldig. Fra 2002 til 2005 hadde DynCorp en kontrakt med amerikanske Departement of State om livvaktoppdrag for Hamid Karzai i Afghanistan. Som en del av sikkerhetsplanen rundt Karzai skulle norske styrker hjelpe til med en eventuell evakuering via landjorden. Norsk personell satte seg dermed sammen med DynCorp personell og planla og øvde inn en plan for en slik eventualitet (Svendsen 2008: 34). I mindre planlagte tilfeller av samarbeid kan det oppstå utfordringer med hensyn til informasjonsdeling. En norsk offiser hevdet at i Afghanistan hadde det utviklet seg en tommelfingerregel som tilsa at enhver med ISAF-akkreditering og med sikkerhetsklarering ble behandlet som en offisiell ISAF-medlem uavhengig om personen var sivil eller militær, ansatt privat eller i et kommersielt selskap. Et problem i slike tilfeller er at denne in-

⁹ Et eksempel på en slik situasjon var da ansatte i det amerikanske selskapet Zapata Engineering skal ha avfyr skudd mot en US Marines observasjonspost i Fallujah i 2005 (Miller 2005).

formasjonen potensielt også kan utnyttes til å løse selskapets oppdrag for andre oppdragsgivere i fremtiden. Slikt sett kan norsk etterretning i verste fall bli kommersielt utnyttet til fordel for uante interesser.

Tett samarbeid med private selskap har også ført til andre uformelle overensstemmelser. For eksempel eksisterer det såkalte «gentlemen's agreements» som går ut på at kjente selskap som opererer på alliert side i Afghanistan gis beskyttelse i militære leire eller i sikrede soner på generell basis, dette fungerer også motsatt og PSMS gis ofte beskyttelse i militære leire (Intervju 2009, Svendsen 2008).¹⁰ Selv om disse selskapene gjerne oppfattes som allierte, kan en slik praksis potensielt medføre en sikkerhetsrisiko da det betyr at man indirekte stoler på at selskapet har bakgrunnssjekket sine internasjonalt eller lokalt ansatte på en tilfredsstillende måte. En slik problematikk er spesielt relevant i forhold til Afghanistan hvor «krigens tåke» har lagt særlig tykk, og hvor utfordringene med å skille stridende fra ikke-stridende, venn eller fiende, har vært særlig store.¹¹

I likhet med de statlige sikkerhetsstyrkene så har også PSMSer i noen tilfeller slitt med å forsikre seg om lojaliteten til lokalt rekruttert personell. Vanskeligheter med å bakgrunnssjekke lokalt ansatte har ført til at man har hyret folk med en uheldig tilknytning. Dette har også vært tilfelle for de mest etablerte og erfarne selskapene i bransjen. ArmorGroup (nå del av G4S) benyttet seg for eksempel av krigsherrer til å skaffe personell til en kontrakt som gjaldt vakthold i forbindelse med utbyggingen av Shindad-flybasen (US Senate Committee on Armed Services 2010, iii). Det viste seg etter hvert at de samme krigsherrene kunne knyttes til mord, kidnapping, utpressing, og diverse aktiviteter som stred mot koalisjonens mål for operasjonen i landet. Siden fant man at en av krigsherrene hadde tvunget vakter på den amerikanske flybasen til å oppgi informasjon til Taliban om amerikanske bevegelser mellom basen og Herat, samt mer generelt om rutinene ved basen. En av krigsherrene ble siden utpekt som militært mål da de anså han for å være en mellomleder innen Taliban-nettverket. Til tross for dette ble den samme krigsherren likevel brukt til å rekruttere vakter til en mine-ryddingsoperasjon som ArmorGroup utførte på vegne av FN.¹² Bare denne kontrakten sikret krigsherren tusenvis av dollar, som han blant annet brukte til å sponse Taliban med våpen og ammunisjon (ibid). Han ble senere drept i et amerikansk angrep på et Taliban-møte i 2008. En undersøkelse i etterkant av raidet

¹⁰ Intervju foretatt med norsk eier av et britisk-registrert privat sikkerhets og militært selskap, Bergen 2011.

¹¹ En norsk patrulje fikk erfare noe av denne problematikken da ikke gjenkjente den ettersøkte dusørjegeren, Jonathan «Jack» Idema, en amerikansk ex-soldat ettersøkt i Afghanistan, og i stedet bistod han i en husransakelse som førte til at han tok fanger som han angivelig torturerte i sitt eget private fengsel (NrK 2005).

¹² Kontrakten ble gitt av FNs anskaffelses organisasjon kalt UN Office for Project Services (UNOPS).

slo fast at foruten krigsherren selv, så var det intet mindre enn syv ArmorGroup-ansatte vakter blant de drepte i angrepet på Taliban-møtet. Taliban-møtestedet viste seg også å huse store lagre av våpen, eksplosiver og etterretnings materiell (ibid). Dette eksempelet illustrerer ikke bare utfordringene ved bakgrunnssjekker av lokalt ansatte, men også hvordan man rekruttering av feil folk kan føre til at man sponser angrep på egne installasjoner og personell, og at bruk av PSMSer i verste fall kan undergrave operasjonens formål eller delmål.

PSMSer er også blitt beskyldt for å kompromittere målene med operasjonen i Afghanistan og Irak med dårlig oppførsel. Vestlige PSMSer i Afghanistan og Irak har ofte blitt beskyldt for å opptre med unødvendig mye brutalitet, for å ha lite kunnskap om lokal kultur og for å behandle lokalbefolkningen med liten respekt. En av hovedidéene i konseptet «counterinsurgency operations» (COIN) har vært å opprette sikkerhet og å samtidig sikre støtte fra lokalbefolkningen, dvs. «winning hearts and minds». Med en slik strategi vil overgrep på lokalbefolkningen begått av vestlige aktører kunne nøre opp om opprør og motstand mot koalisjonen og dets mål, og slik bidra til å undergrave de langsiktige målene med operasjonen. Både i Irak og Afghanistan har man sett tilfeller hvor sivile kontraktører har mishandlet eller drept lokale sivile innbyggere, enten med vilje eller indirekte som et resultat av en hensynsløs framferd. Selskapet, som den gang het Blackwater, er blant annet godt kjente etter at deres ansatte drepte 17 sivile på Nisoor-plassen i Baghdad i 2007, mens ansatte i britiske Aegis filmet hvordan de skyter på sivile biler de mener kommer for nær selskapets kolonne.¹³

Nå opptre ikke alle private sikkerhets og militære selskap som cowboyer, men det kan være nyttig å huske på at deres oppdrag er mer fragmentert enn det mer helhetlige oppdraget til de statlige styrkene. Private aktører har klart avgrensede oppdrag, for eksempel å beskytte bestemte konvoier eller sørge for at kunden kommer sikkert fra A til B, og de blir av sine oppdragsgivere kun vurdert på om de løser slike oppdrag. Dette kan lett føre til kortsiktig tenkning og vurderinger. Som et lag fra amerikanske DynCorp skal ha uttalt: «Our mission is to protect the principal at all costs. If that means pissing off the Iraqis, too bad» (Singer 2007, 6.). Lokalbefolkningen har ofte små forutsetninger for å skille private væpnede aktører fra statlige militære, og handlingene til de private får således også følger for hvordan statlige styrker blir oppfattet.

Den kommersielle etterspørselen etter sikringstjenester i Afghanistan har ført til at det også har vokst fram et lokalt tilbud. En av konsekvensene av den utvik-

¹³ Harper's Magazine har publisert flere videoer som viser flere tilfeller av enten uakseptabel og voldelig framferd, eller tilfeller hvor Xe (eller Blackwater) deltar i offensiv krigføring ved hjelp av et helikopter. Noen av disse videoene illustrerer klart hvordan denne typen selskap kan bidra til å vende innbyggere mot okkupasjonsmakten i Irak. Videoene var angivelig lekket fra en tidligere Blackwater ansatt. Se: <http://harpers.org/blog/2012/04/the-warrior-class-the-blackwater-videos/> (30.04.2014).

lingen er en utvisking av skillene mellom krigsherremilitser og lokale private sikkerhetsselskap, hvor førstnevnte kategori i mange tilfeller har prøvd å smelte inn i sistnevnte. Mange krigsherrer gjorde simpelthen om sine militser til private sikkerhetsselskap etter hvert som markedet for privat sikkerhet vokste i landet. En stor andel av disse er også angivelig involvert i ulovlig økonomisk eller kriminell aktivitet, som for eksempel transport av opium, tyveri, landevegsrøveri og kidnapping (Rønnevik 2012, 54). Antall afghanske selskap økte ytterligere etter at president Karzai innførte et forbud mot utenlandske sikkerhetsselskap i 2010. Som privatregistrerte foretak unngår også disse «korporative militsene» å bli berørt av demobilisering, avvæpning og re-integreringsprogram eller sikkerhetssektorreform i landet. Dette fører til at noen militser overlever i form av kommersielle selskap som kan lett kan mobiliseres til strid.

Det nye markedet for privat sikkerhet som oppstod etter invasjonen av både Irak og Afghanistan har også skapt andre problemer. I begge land har rekruttering og opptrening av militært personell, samt politi vært en essensiell oppgave for henholdsvis koalisjonsmakten og for NATO. Utstrakt bruk av PSMSer kan imidlertid føre til at det oppstår konkurranse mellom rekruttering til de statlige styrker og til private selskap. Dette kan igjen føre til en situasjon der det best motiverte og trente personellet jobber privat i stedet for å tjenestegjøre i de statlige sikkerhetsstyrkene, noe som kan forsinke oppbyggingen av funksjonelle statlige sikkerhetsinstitusjoner.

Manglende ansvarlighet

Private sikkerhetsselskap utfører viktige oppgaver for en rekke kunder i krig og konfliktområder. I noen tilfeller innebærer dette bruk av våpen i pressede situasjoner. Som eksemplene ovenfor illustrerer så stiller dette krav til at PSMS-personell bør kunne stilles juridisk ansvarlige for potensielle lovbrudd eller overtramp. For at dette skal kunne skje må man ha avklart hvilken juridisk status PSMS-operatørene har. Hvordan man definerer disse aktørene får altså direkte konsekvenser for hvilke lover som gjelder for dem. Ettersom PSMSer vanskelig kan holdes juridisk ansvarlig under Genève-konvensjonen og ei heller juridisk defineres som leiesoldater, må PSMS sortere under andre lovhjemler. Vanligvis gjelder det for sivile at man etterforskes, tiltales og dømmes etter loven i det landet hvor lovbruddet er begått. I mange av de statene hvor PSMSer utfører sine tjenester er dette imidlertid problematisk da statsapparatet i disse landene ofte dysfunksjonelle, gjerne som følge av krig. I slike tilfeller vil evnen og/eller viljen til å etterforske, men også til å føre en juridisk prosess gjerne være svekket eller fraværende. Mange kommentatorer har dermed framstilt det slik at

PSMSer operer i et juridisk vakuum da det ikke eksisterer noe internasjonalt lovverk som er gjeldende for dem.¹⁴ I Irak, så langt det største markedet for private sikkerhetstjenester, ga Koalisjonsmyndigheten (the Coalitional Provisional Authority) i 2003 (ordre nr 17) eksplisitt *carte blanche* til private sikkerhetselskaper, det vil si de ble gjort immune for irakisk rettsforfølgelse. I stedet skulle de være gjenstand for jurisdiksjonen i det landet hvor selskapet var registrert. Dette ble opphevet i 2009 og USA har senere kommet et stykke på veg i å etablere kjøreregler for hvordan man behandler PSMS personell juridisk. Til tross for at utvidelser av amerikansk krigsrett gjør at man nå tillater føderale rettsinstanser å prøve noen typer saker hvor forbrytelsen er begått i utlandet, gjenstår det likevel mye før amerikanske private sikkerhets- og militære kontraktører blir holdt juridisk ansvarlige internasjonalt. En av årsakene til det er at det ofte er uklart hvilken jurisdiksjon som gjelder til enhver tid da både fragmenter av amerikansk ekstraterritoriell jurisdiksjon, militær jurisdiksjon, vertsstatens lovverk, og internasjonal lov kan være relevante.

For andre lands vedkommende har man en enda lenger veg å gå da myndighetene i mange land knapt er villige til å innrømme at de benytter seg av denne typen selskap, eller at de huser denne typen selskap. Dette til tross for at europeiske land i stadig større grad benytter seg av private aktører til både sikring og støttefunksjoner.¹⁵ Et utvalg tilknyttet FNs Høykommissær for Menneskerettigheter har konkludert med at selv i de land der det finnes relevant lovgivning kommer den ofte til kort når det gjelder å etablere standarder for registrering og lisensiering av selskaper, regulering av hvilke funksjoner de kan fylle, og mekanismer som sikrer ansvarlighold og godtgjørelser for potensielle ofre for PSMSers handlinger (Karska 2013, 69).

Om det mangler ansvarlighold når stater kjøper private sikkerhets og militære tjenester så er det enda mer bekymringsfullt at *private kunder* totalt sett utgjør den største kundegruppen til disse selskapene. Olje og energisektoren utgjør for eksempel en særdeles stor kundegruppe og det er vanlig at de hyrer væpnede vakter til sine anlegg, noe også Statoil har gjort (Krauss and Kulish 2013). Kommersielle selskap er imidlertid omdømme-sensitive og er følgelig lite interessert i publisitet rundt at de tyr til denne typen tjenester. Dette gir dem få insentiver til å anmelde vakter som begår forbrytelser. I stedet er det mer trolig at mange private kunder vil forsøke å dysse ned episoder som kan gi selskapet negativ publisitet, med den følge at negative handlinger ofte ikke får konsekvenser

¹⁴ Eksempelvis John M. Broder & James Risen, «Armed Guards in Iraq Occupy a Legal Limbo», NY Times September 20, 2007; Steve Fainaru «Where Military Rules Don't Apply», Washington Post, September 20, 2007, m.fl.

¹⁵ Se for eksempel Anna Leander (red), Commercialising Security in Europe: Political Consequences for Peace Operations.

utover en mulig terminering av kontrakten med kunden eller oppsigelse av den aktuelle operatøren. Denne problemstillingen er også svært aktuell når rederier bruker private vaktlag om bord i sine skip i piratutsatte farvann. Kaptein eller eier av skipet er etter norsk lov pliktet til å rapportere om eventuelle skyteepisoder til norsk politi. Problemet er at verken rederi eller vaktelskap har noe å vinne på en slik prosess. I tillegg foregår slike episoder gjerne langt til havs og er dermed utenfor synsrekkevidden for både skipseier, forsikringsselskap, media og påtalemyndighet. Problemene med å ansvarliggjøre private sikkerhet og militære selskap illustreres greit ved at det kun er et meget lite antall tilfeller av tilfeller hvor private operatører er dømt for lovbrudd i Afghanistan og Irak. Blackwateroperatørene som drepte 17 ved Nisoorplassen er så langt intet unntak på tross av at en FBI-etterforskning konkluderte med at skytingen var utprovosert (BBC 2008).

Konklusjon

Det hersker altså ikke klarhet rundt hva et privat sikkerhets- og militært selskap er og følgelig hersker det heller ikke enighet om hvordan best å karakterisere, kategorisere eller konseptualisere dem. Ikke bare er selskapene mange-fasetterte, men det er også en tendens til at holdninger til fenomenet gjenspeiles i hvordan de blir framstilt og representert. Som en følge av dette blir ikke bare de politiske debattene rundt fenomenet ofte unyanserte, men det får også følger for hvilken juridisk status disse selskapene har når de opererer utenfor hjemstatens grenser. Det kan hevdes at for å forstå bransjen må man rette fokus fra «hva de er» til «hva de gjør», altså, man bør fokusere på hvilke oppgaver de utfører, hvilke funksjoner de utfyller, i stedet for å søke å sette selskapene som sådan i boks. Med en slik tilnærming vil en kunne regulere typer tjenester i stedet for omskiftelige aktører. Slik vil en også kunne legge til rette for en debatt om hvilke oppgaver som ikke bør utsettes til private. Men et slikt fokus løser imidlertid ikke alle utfordringene knyttet til bruken av denne typen selskap i felt. En forutsetning for å få til en større grad av ansvarliggjøring av PSMSer er en større ansvarliggjøring av kundene (stater, private selskap, NGOer og andre). Man må altså gjøre slutt på hemmelighold og unnvikelser og utvikle lovverk som er utformet for å holde selskapene og oppdragsgiverne deres ansvarlige. Den nåværende situasjonen både i Norge og internasjonalt vitner om at hensynet til operasjonell fleksibilitet veier tyngre enn hensynet til ansvarsføring.

Litteratur

- Agence France-Presse (AFP). "CIA Hired Blackwater for Assassin Program". <http://publicintelligence.net/cia-hired-blackwater-for-assassin-program/> (05.05.2014). BBC. "Blackwater Incident: What Happened." 8 December 2008 2008.
- Brooks, Doug. "Write a Cheque, End a War. Using Private Military Companies to End African Conflicts." *Conflict Trends* 1 (2000): 33-35.
- Committee, United States Senate Armed Services. "Inquiry into the Role and Oversight of Private Security Contractors in Afghanistan." Washington DC, 2010.
- Higgins, Alexander G. "US Rejects UN Mercenary Report", *USA Today* 17.10.2007. http://usatoday30.usatoday.com/news/world/2007-10-17-3392316246_x.htm (10.06.2014).
- Karska, Elzbieta. "Gaps in International Human Rights and Humanitarian Law in Relation to Accountability Involving Private Military and Security Companies." *Polish Review of International and European Law* 2, no. 2 (2013): 61-79.
- Krahmann, Elke. "Security: Collective Good or Commodity?". *European Journal of International Relations* 14, no. 3 (2008): 379-404.
- Krauss, Clifford, and Nicholas Kulish. "Algeria Gas Compound Lacked Armed Guards." *The New York Times*, January 23, 2013 2013.
- Leander, Anna. "Practices (Re)Producing Orders: Understanding the Role of Business in Global Security Governance." In *Business and Global Governance*, edited by Morten Ougaard and Anna Leander, 57-77. Abingdon: Routledge, 2010.
- . "Private Agency and the Definition of Public Security Concerns: The Role of Private Military Companies." In *Political Science Publications*, 2004.
- . "Risk and the Fabrication of Apolitical, Unaccountable Military Markets: The Case of the Cia 'Killing Program.'" *Review of International Studies* 37, no. 5 (2011): 2253-68.
- Miller, T. Christian. "U.S. Marines Detained 19 Contractors in Iraq" (June 8, 2005). <http://articles.latimes.com/2005/jun/08/world/fg-security8>.
- Norges Rederiforbund. "Høringsuttalelse Vedrørende Forskrift Om Bevæpnede Vakter På Skip Mv." Svar på høringsbrev til Nærings- og handelsdepartementet. Oslo, 31 mars, 2011.
- NrK. "Norske Soldater Hjalp Torturist." (April 4, 2005 2005). <http://www.nrk.no/norge/norske-soldater-hjalp-torturist-1.515590> (22.05.2014).
- Olsson, Christian. "France: Making Both Ends Meet?". In *Commercialising Security. Political Consequences for European Military Operations*, edited by Anna Leander, 141-60. Abingdon: Routledge, 2013.
- Percy, Sarah. *Mercenaries: The History of a Norm in International Relations*. New York: Oxford University Press, 2007.
- Petersohn, Ulrich. "The Effectiveness of Contracted Coalitions: Private Security Contractors in Iraq." *Armed Forces & Society* 39, no. 3 (2013): 467-88.
- Rønnevik, John Sverre. "Who Runs This Town? Private Security Companies and Their Effect on Security Sector Reform in Afghanistan." University of Bergen, 2012.
- Schwartz, Moshe. "The Department of Defense's Use of Private Security Contractors in Iraq and Afghanistan: Background, Analysis, and Options for Congress." 2010.

Shearer, David. *Private Armies and Military Intervention*. Vol. 316, London: The Institute, 1998.

Singer, Peter Warren. "Can't Win with 'Em, Can't Go to War without 'Em: Private Military Contractors and Counterinsurgency." In *Policy Paper number 4, September 2007*. Brookings, 2007.

———. *Corporate Warriors: The Rise of the Privatized Military Industry*. Ithaca: Cornell University Press, 2003.

Spearin, Christopher. "Un Peacekeeping and the International Private Military and Security Industry." *International Peacekeeping* 18, no. 2 (2011): 196-209.

Svendsen, Jahn Arvid. "Det Norske Forsvaret I Internasjonale Operasjoner - utfordringer i Møte Med Private Militære Aktører." Forsvarets stabsskole, 2008.

Åse Gilje Østensen (f.1976). *Arbeider ved Sjøkrigskolen. Phd ved Universitet i Bergen i 2013: «The Political Agency of Private Military and Security companies: Governors in the Making»*.

